

Groningen 21 november 2023,

Geachte Statenleden,

Graag brengen we u op de hoogte van een korte notitie, die we onlangs hebben verstuurd aan de huidige Kamerleden van de commissies van BZK en VWS en de fractievoorzitters van politieke partijen van de Eerste en Tweede Kamer. We bepleiten hierin het belang en de impact van inwonersinitiatieven en de groeiende beweging van actieve en maatschappelijk betrokken ouderen (in het Noorden verenigd in platform Pouwer) op de gezondheid en het positieve effect dat ze hebben op leefbare gemeenschappen, maar ook daling van zorgkosten. Tevens doen we hiermee een oproep en voorstel om burgervertegenwoordiging vanuit een gelijkwaardige rol, veel breder op te gaan pakken en in te vullen. Het belang van brede burgerbetrokkenheid is evident. Zonder actieve bijdrage van burgers, ouderen, cliënten en patiënten gaat de échte transformatie zoals o.a. in IZA tafels besproken niet lukken. Van burgers wordt verwacht dat zij meer zelf doen en in zorgzame gemeenschappen laten inwoners zien ook al heel veel zelf hierin te doen. Dat betekent ook dat zij meer invloed en zeggenschap moeten hebben op wat er lokaal en in hun regio gebeurt. We hebben in het programma Kans voor de Veenkoloniën, dat voortgekomen is uit het amendement (2015) van voormalig Kamerlid Agnes Wolbert ervaren dat hun stem en betrokkenheid een wereld van verschil maakt ook i.r.t. tot de zorgtransitie-opgaven richting gezondheid.

In het programma Kans voor de Veenkoloniën heeft inwonersparticipatie via de inwonersbeweging: Kracht van de Veenkoloniën een belangrijke positie verworven. Inmiddels hebben meer dan 30 inwonerinitiatieven zich hierbij aangesloten in het gebied. Deze landelijk unieke beweging wordt opgemerkt door de Raad van Volksgezondheid en Samenleving in het advies '[Een eerlijke kans op gezond leven](#)' en dit jaar door de drie adviesraden van de RLI, RVS en ROB in hun advies 'Elke regio telt'. Eén van hun aanbevelingen was om kansenongelijkheid/bestaanszekerheid in langjarige programma's een plek te geven.

In de huidige verkiezingsstrijd begint inwonersbetrokkenheid een steeds actueler thema te worden en zien we een toenemend wantrouwen naar de overheid. Terwijl we elkaar zo nodig hebben. Laat inwonerinitiatieven het startpunt zijn en haak aan bij wat inwonerinitiatieven al doen. Want ze denken niet alleen graag mee, maar geven ook daadwerkelijk vanuit de nulde lijn vorm en invulling aan een leefbaardere samenleving. Landelijk zijn er meer dan 2000 bewonersinitiatieven, enerzijds omdat het móet als gevolg van wegtrekkende voorzieningen, bezuinigingen, verschraving van de zorg en de beweging die er nu vanuit IZA naar passende zorg wordt gemaakt: thuis en digitaal als het kan en muraal als het echt niet anders kan. Anderzijds omdat inwoners het zélf willen en zien dat het de leefbaarheid van hun gemeenschap ten goede komt en actief blijven en je tijd besteden aan zinvol werk mensen zingeving geeft.

### **Ons verzoek**

Een goede gelijkwaardige betrokkenheid van de burger is van groot belang en dat houdt in dat bij alle overlegtafels - naast patiëntenvertegenwoordiging - ook vertegenwoordigers van inwonersinitiatieven, ouderen en cliënten langdurige en jeugdzorg als gelijkwaardige gesprekspartners worden uitgenodigd bij het opstellen en uitvoeren van regioplannen én het maken van transformatieplannen. Zo wordt een goede vertegenwoordiging van alle betrokkenen, van jongeren tot ouderen, geborgd.

Wij vinden het ook van belang dat de vier geschetste groepen niet alleen bij de planvorming een belangrijke stem hebben. Maar daarna ook bij de uitvoering van de plannen, en daar doorlopend nauw bij betrokken zijn. Waarbij we steeds, bijvoorbeeld via burgerberaden, toetsen of we op de goede weg zijn. Daarnaast vragen wij om ondersteuning van de genoemde organisaties om de benodigde inzet van menskracht tijdens de planvorming en de uitvoering te realiseren. Zodat de mensen die in de regio's actief zijn, hulp krijgen bij hun vragen en zich gesteund voelen om hun inbreng te leveren. De ondertekenaars van deze brief bieden zich aan om een bemiddelende rol te spelen bij het realiseren hiervan. Een nieuwe ontwikkeling vanuit VWS is de inrichting van een nationale participatiehub (zie brief hieronder). We stellen voor hierin niet iets nieuws op te tuigen, maar krachten te bundelen.

Prof. dr. Gerjan Navis, (emeritus) en wetenschappelijk adviseur van Kans voor de Veenkoloniën

Frits Alberts, voorzitter van het Dagelijks Bestuur en de Programmaraad van Kans voor de Veenkoloniën

Roelof Dilling, voorzitter bewonersraad Kracht van de Veenkoloniën

Karin Kalverboer, directeur-bestuurder van het Zorg Innovatie Forum, coördinator Platform Pouwer en landelijk de Stem van Ouderen en bestuurslid van Nederland Zorgt voor Elkaar



## **Participatiehubs:**

Vanuit VWS is er vanuit de hiervoor genoemde toenemende, ook politieke aandacht voor burgerparticipatie een ontwikkeling gaande rond inrichting van *participatiehubs*. Landelijk gaat het om zo'n 20; de dekking in de noordelijke provincies is één per provincie. Laten we nu niet iets nieuws gaan optuigen, maar ook hierin krachten bundelen. Om een goede gelijkwaardige afspiegeling van de burger in al zijn verscheidenheid in de regio te verkrijgen, is zoals hiervoor bepleit, naar onze mening élk van de volgende groepen van belang:

1. Burgercollectieven (zoals zorgzame gemeenschappen, Kracht van de Veenkoloniën, gebiedswaardecoöperatie Noord Nederland, etc.)
2. Patiënten (curatieve zorg)
3. Cliënten (ouderen-, jeugd- en gehandicaptenzorg),
4. Ouderen, verenigd in Platform Pouwer en Stem van Ouderen

### **Ad 1. Burgercollectieven**

Het perspectief van zorgzame gemeenschappen, waarvan er inmiddels meer dan 2.000 zijn met samen ongeveer 100.000 vrijwilligers, wordt op landelijk niveau ingebracht door NLZVE. Ook op regionaal niveau zijn er in vrijwel alle provincies en grote steden netwerken van zorgzame gemeenschappen, zoals Zorgzame Dorpen Groningen en de inwonersbeweging Kracht van de Veenkoloniën. Wij zien de burger niet alleen als belanghebbende die inspraak verlangt, maar vooral als samenwerkingspartner in de nulde lijn die nu al een groot deel van de zorg en ondersteuning op zich neemt, en dat in de toekomst nog veel meer kan en wil doen. Hiermee zijn zorgzame gemeenschappen cruciaal in het duurzaam organiseren van de zorg vanuit de nulde lijn.

### **Ad 2. Patiënten**

Patiënten zijn op landelijk niveau via overkoepelende patiëntenorganisaties goed vertegenwoordigd aan de onderhandelingstafel, o.a. via Patiëntenfederatie Nederland en MIND. Op regionaal niveau vindt de vertegenwoordiging meestal plaats via de Zorgbelang organisaties.

### **Ad 3. Cliënten**

Het belang van cliënten van de langdurige zorg (ouderenzorg, ggz-zorg en gehandicaptenzorg) en de jeugdzorg wordt op landelijk niveau vertegenwoordigd door onder andere LOC Waardevolle zorg en Kansplus. Op regionaal niveau kan er vertegenwoordiging vanuit de individuele cliëntenraden van de zorgorganisaties worden georganiseerd. Daarnaast via lotgenotengroepen, belangenbehartigende organisaties en diverse werkgroepen toegankelijkheid en inclusie.

### **Ad 4. Ouderen**

Oudere inwoners worden landelijk gerepresenteerd door de Stem van Ouderen ( hierin participeren 12 actieve ouderen uit elke provincie, KBO-PCOB, Koepel Gepensioneerden, NOOM). Ondersteunend hieraan zijn op regionaal niveau, ouderen in hun brede diversiteit actief in 8 (inter)provinciale netwerken. Voor het Noorden is dat Platform Pouwer. In ouderennetwerken participeren ouderen die maatschappelijk of kerkelijk actief zijn, vanuit bonden, Adviesraden sociaal domein, vakverenigingen en denktank 60+, alzheimerverenigingen etc. Ze willen dat er niet voor en over maar met ouderen wordt gesproken over beleid wat hen betreft en geven hier ook actief uitvoering aan.

## Burgerinitiatieven: de blinde vlek in het beleid over gezondheid en zorg

Stijgende kosten hangen als een zwaard van Damocles boven de zorg. Vergrijzing en de hoge kosten van nieuwe behandelmethoden gelden als hoofdoorzaken. De beschikbaarheid van voldoende zorgprofessionals is inmiddels een groot knelpunt. Op het advies van drie adviesraden (RLI/ROB en RVS) aan de regering: *Elke Regio Telt* van maart 2023 heeft het Kabinet gereageerd op 12 juli 2023 en daarin o.a. aangegeven dat er een opdracht voor het Kabinet en ons allemaal ligt om te investeren in de gemeenschapszin en leefbaarheid, die onder druk staat. De WRR adviseerde al eerder om heldere keuzes te maken zodat de zorg niet vastloopt, en noemt het belang van maatschappelijk draagvlak daarvoor (WRR, 2021). De regering neemt dit rapport over (Kamerbrief 2022). Twee zaken springen hierbij in het oog. Ten eerste: De sociaaleconomische gezondheidsverschillen worden door WRR en minister benoemd, maar zonder noemenswaardige oplossingsrichting. Dit is des te schrijnender omdat de nieuwste gegevens van het RIVM een *daling* van twee jaar in gezonde levensverwachting in de laagste inkomensgroep laten zien over de afgelopen 10 jaar: ongehoord in de moderne medische geschiedenis (RIVM 2023). Ten tweede: De stem van de burger ontbreekt (behalve als legitimatie -burgerforum- ter begrenzing van zorguitgaven). In lijn hiermee ontbreken inwonerinitiatieven en de beweging van de Stem van Ouderen ook in de programma's IZA en GALA. Daarmee wordt de rol van sociaal kapitaal over het hoofd gezien, evenals de expertise die in de samenleving aanwezig is buiten de institutionele partijen, en bovendien het belang van *co-creatie*: d.w.z.: gezamenlijk met de doelgroep de aanpak kiezen en uitwerken. Het belang daarvan staat wetenschappelijk buiten kijf, zoals bijvoorbeeld bij ZON-MW, waar het geldt als voorwaarde voor projectfinanciering. Want: een aanpak die niet aansluit bij waarden, wensen en verwachtingen van de doelgroep werkt niet (of hooguit een beetje) en zulke verspilling kunnen we ons niet meer veroorloven!

Die blinde vlek verhindert het zicht op burgerinitiatieven die een trendbreuk tot stand hebben gebracht: zorgzame gemeenschappen die klaar staan voor elkaar, dalende zorgkosten, tevreden inwoners, opgeluchte professionals! Sterke voorbeelden komen uit het Veenkoloniale gebied: berucht vanwege gezondheidsachterstanden en de onmacht om daar met gericht beleid verandering in te realiseren. Vanuit het besef dat institutionele partijen stukliepen op de problematiek werd in 2015 – n.a.v. het amendement Wolbert 2014 - het programma Kans voor de Veenkoloniën gestart, gericht op faciliteren en steunen van bottom-up initiatieven, zowel nieuwe als bestaande. Er is een breed palet aan initiatieven ontstaan, vanuit verschillende behoeften en doelgroepen, veelal met zwaartepunt in het sociale domein. Formele evaluatie was geen onderdeel van het programma, maar werd uitgevoerd in Wedde (Jong-a-Pin 2020) en Grolloo (Freriks 2020), waar bij beiden een (forse!) afname in zorgkosten werd vastgesteld. Blijkbaar kunnen burgerinitiatieven iets wat systeempartijen niet kunnen.

We hebben het hier niet over het spreekwoordelijke “kleine Gallische dorpje”. Er zijn Nederland inmiddels 2000 burgercoöperaties actief in zorg en welzijn in stad en platteland, verenigd in het netwerk Nederland Zorgt Voor Elkaar. Er ligt dus een basis, met draagvlak en kritische massa, voor het ontwikkelen van een oplossingsrichting die



uitgaat van de behoeften van de burger bijdragen aan een gezondere leefomgeving. Zij zijn een gelijkwaardige en volwaardige partner in het “nieuwe normaal” van gezondheid en zorg. Mobilisatie en respect voor sociaal kapitaal, in plaats van alleen “dichtlopen van gaten” in het systeem, of legitimatie daarvan: het zal uiteindelijk de samenleving veel meer opleveren. Dat is geen quick fix. Evaluatie laat zien dat constructieve samenwerking met gemeentes en zorgpartijen belangrijk is, maar ook lastig kan zijn. Gebrek aan continuïteit in financiering is een belangrijk knelpunt (o.a. Hanzehogeschool Groningen, 2023), hoewel de kleine investering een veelvoud aan besparing oplevert. De kracht van, en de knelpunten voor de burgerinitiatieven laten zich lezen als praktijkillustratie bij de analyse van de RVS betreffende zorginnovatie (2022). Uitwerken van nieuwe verhoudingen tussen overheid, zorgpartijen en burgers is geboden: een blinde vlek voor de kracht van de burgers kunnen we ons simpelweg niet meer veroorloven! De RVS benadrukt het belang van bestuurskracht en bestuurlijk uithoudingsvermogen. Er zijn nu politieke keuzes nodig. In verschillende partijprogramma's zijn goede aanknopingspunten te vinden. Aan de burger zal het niet liggen!

**26 oktober 2023**

Gerjan Navis

Emeritus hoogleraar UMCG en wetenschappelijk adviseur programma Kans voor de Veenkoloniën

Frits Alberts

Voorzitter Dagelijks Bestuur Kans voor de Veenkoloniën en voormalig wethouder

Karin Kalverboer

Directeur-bestuurder Zorg Innovatie Forum en bestuurder NLZVE

Roelof Dilling, voorzitter Bewonersraad Kracht van de Veenkoloniën

Bronnen:

- Amendement Wolbert: Kamerstukken 2014. 34000 kst 43
- Evaluatie van de dorpsondersteuner. White paper Aletta Jacobs School of Public Health. Richard Jong-a-Pin, 2020.
- Grolloo Zorgt. Evaluatie van de dorpscoördinator. Aletta Jacobs School of Public Health. Roel Freriks, 2020
- Advies: Elke Regio Telt
- Kiezen voor Houdbare Zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak. WRR rapport 104, 2021.
- Kamerbrief 3-6-22, kabinetsreactie WRR rapport Kiezen voor houdbare zorg.
- De kunst van het innoveren. Tijd voor een maatschappelijk perspectief op zorginnovatie. RVS 2022
- Anders denken over en werken aan gezondheid in de Veenkoloniën Journal of Social Intervention: Theory and Practice –2023 – Volume 32, Issue 3, pp. 4 <http://doi.org/10.18352/jsi.749>
- Samenwerking tussen overheid en burgerinitiatieven. Hanzehogeschool, in preparation, 2023,
  - Uitkomsten literatuurstudie
  - Wedde dat 't Lukt: interviews met stakeholders

